

DOI 10.33930/ed.2019.5007.24(6)-3
УДК 374.7:321.7-029:1(430)

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК СТРАТЕГІЯ “ДОРΟΣЛІШАННЯ”
ДЕМОКРАТІЇ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

ADULT EDUCATION AS A STRATEGY FOR "GROWING UP" DEMOCRACY:
THE EXPERIENCE OF GERMANY

В. Л. Савельєв
О. Д. Яценко

Актуальність проблеми дослідження. Демократію визнано основою справедливого соціального устрою. Проте до сих пір і зміст цього феномену, і специфіка його здійснення зберігають дискусійний характер. В широкому розумінні, демократія – влада і благо для більшості. А більшість, тобто множину, складно привести до спільного знаменника. Таким інструментом, що синхронізує суспільний рух та індивідуальну активність в напрямку спільного блага доречно вважати освіту. Відповідно, систему освіти дорослих є підстави вважати дієвим інструментом ствердження демократичного суспільного устрою.

Постановка проблеми. Освіта як системний процес цілісного впливу на особистість є феноменом соціальної відповідальності. Тому освіту дорослих доцільно інтерпретувати та оцінювати з позицій справедливого суспільного устрою та демократичних свобод та цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумови, причини та історію становлення системи освіти дорослих ґрунтовно досліджено в роботах І. М. Фельцан, яка зазначає соціально-економічні фактори розвитку освіти дорослих. Т. Ю. Базаров, Я. М. Нейматов, А. Шапіро, П. Кнехт актуалізують питання напіврозпаду знання, або необхідності оновлення компетенцій. Цю думку обстоюють, зокрема, G. A. Kliucharev та Iu. V. Latov (2016), які на основі змістовної емпірико-доказової бази доводять думку про наявність значної невідповідності між потребами ринку праці та обсягами, змістом та якістю підготовки молодих фахівців, випускників закладів освіти. Shibao Guo

Urgency of the research.

Democracy is recognized as the basis of a justice social system. However, so far both the content of this phenomenon and the specifics of its implementation remain controversial. In a broad sense, democracy is power and good for the majority. And the majority, i. e. the plural, is difficult to bring to a common denominator. It is appropriate to consider an education as such a tool that synchronizes social movement and individual activity in the direction of the common good. Accordingly, the system of adult education is reason to consider an effective tool for the establishment of a democratic social order.

Target setting. Education as a systemic process of holistic influence on the individual is a phenomenon of social responsibility. Therefore, it is expedient to interpret and evaluate adult education from the standpoint of a just social order and democratic freedoms and values.

Actual scientific researches and issues analysis. Prere-quisites, causes and history of the adult education system are thoroughly investigated in the works of I. M. Feltsan, who notes the socio-economic factors of adult education. T. Yu. Bazarov, J. M. Neimatov, A. Shapiro, Knecht P. actualize the question of the half-life of knowledge, or the need to update competencies. This opinion is defended, in particular, by G. A. Kliucharev and Iu. V. Latov (2016), who on a meaningful empirical evidence base prove the existence of a significant discrepancy between the needs of the labor market and the volume, content and quality of training of young professionals, graduates of

(2010), Romina Müller, Sabine Remdisch, Katharina Köhler, Liz Marr, Saara Repo & Carsten Yndigegn (2015) зауважують, що організація навчання протягом життя стало політичною метою ЄС з кінця 90-х років. На прикладі Данії, Фінляндії, Німеччини та Англії автори доводять, що системи освіти дорослих в цих країнах перебувають на різних стадіях розвитку, що ускладнює інтернаціоналізацію освіти в європейському просторі.

Постановка завдання.

З'ясувати зміст і специфіку системи освіти дорослих в Німеччині з позицій її соціально-політичного впливу та способу ствердження демократичного устрою в глобалізованому та полікультурному, поліетнічному соціумі.

Виклад основного матеріалу.

Спектр освітніх послуг дійсно широкий. Основні причини та цілі народних університетів наступні: формування знань, формування переконань, формування волі, формування людини. Його мотивацією є повернення до раціоналізму в повсякденному житті та "турбота" про ірраціональне. Створення центрів освіти для дорослих є можливістю ствердження демократії. Така освіта формує таке усвідомлення політичного, соціального та культурного, яке здатне виступити основою справжнього відродження європейських цінностей.

Сучасний глобалізований світ потребує такої демократичної освіти, яка не обмежується національними кордонами та національною ідеєю. За для спільного бажаного майбутнього існує необхідність більш широкого, панорамного та перспективного погляду на європейські цінності та інтегративний зміст європейської культури. Центри освіти для дорослих співпрацюють з традиційними університетами, неурядовими організаціями, місцевими асоціаціями з метою об'єднання суспільства, згуртування спільноти для більш справедливого та стабільного

educational institutions. Shibao Guo (2010), Romina Müller, Sabine Remdisch, Katharina Köhler, Liz Marr, Saara Repo & Carsten Yndigegn (2015) note that the organization of lifelong learning has been a political goal of the EU since the late 1990s. Using the example of Denmark, Finland, Germany and England, the authors argue that adult education systems in these countries are at different stages of development, which complicates the internationalization of education in Europe.

The research objective is to find out the content and specifics of the adult education system in Germany from the standpoint of its socio-political influence and the way of establishing a democratic system in a globalized and multicultural, polyethnic society.

The statement of basic material.

The range of educational services is really wide. The main reasons and goals of people's universities are as follows: the formation of knowledge, the formation of beliefs, the formation of will, the formation of man. Its motivation is a return to rationalism in everyday life and "concern" for the irrational. The establishment of adult education centers is an opportunity to promote democracy. Such education forms an awareness of the political, social and cultural that can serve as the basis for a true revival of European values.

The modern globalized world needs a democratic education that is not limited to national borders and the national idea. For a commonly desired future, there is a need for a broader, panoramic and forward-looking view of European values and the integrative content of European culture. Adult education centers work with traditional universities, non-governmental organizations, local associations to unite society, unite the community for a fairer and more stable social life. Such centers perform the functions of integration and translation of cultural values, universal values of humankind, teach people to be effective in the unity

соціального життя. Такі центри виконують функції інтеграції та трансляції цінностей культури, універсальних цінностей людства, навчають людей бути ефективними в єдності різноманіття: об'єднання людей різних талантів, компетенцій та навичок в дієвий організм соціального устрою.

Висновки. Освіта є важливим компонентом державної стратегії згуртування спільноти та інтеріоризації суспільних ідеалів та цінностей. Через розгалужену систему освіти дорослих реалізується принцип гармонізації соціального та індивідуального, свободи та обов'язку, прийняття Іншого та приналежності до громади. Зміст освіти дорослих в загальному підсумку становить формування знань, переконань, волі, тобто людини в цілому.

Демократія здійснюється через комунікацію і спілкування. Освіта дорослих вмотивовує до цього якнайкраще, як формальна, так і неформальна.

Ключові слова: демократія, освіта дорослих, цінність, інклюзія, згуртованість.

of diversity: uniting people of different talents, competencies and skills into an effective organism of social order.

Conclusions. Education is an important component of the state strategy of community cohesion and internalization of social ideals and values. Through the extensive system of adult education, the principle of harmonization of social and individual, freedom and duty, acceptance of the Other and belonging to the community is realized. The content of adult education in general is the formation of knowledge, beliefs, will, i. e. human as a whole.

Democracy is achieved through communication. Adult education motivates them to the best of their ability, both formal and informal.

Key words democracy, adult education, value, inclusion, cohesion.

Актуальність проблеми дослідження. Демократію визнано основою справедливого соціального устрою. Проте до сих пір і зміст цього феномену, і специфіка його здійснення зберігають дискусійний характер. В широкому розумінні, демократія – влада і благо для більшості. А більшість, тобто множину, складно привести до спільного знаменника. Таким інструментом, що синхронізує суспільний рух та індивідуальну активність в напрямку спільного блага доречно вважати освіту. В сучасному соціумі зміст та формат освітнього процесу суттєво розширюється: впроваджується система освіти дорослих як на державному рівні, так і на рівні міжнародних організацій, зростає вплив та масштаб неформальної освіти. Відповідно, систему освіти дорослих є підстави вважати дієвим інструментом ствердження демократичного суспільного устрою.

Постановка проблеми. Необхідність організації ефективного функціонування системи освіти дорослих традиційно обґрунтовують економічними факторами та стимулами, що притаманні глобальній економіці знань. Проте такий суто прагматичний підхід до розуміння освіти дорослих буде не виправдано обмеженим. Освіта як системний процес цілісного впливу на особистість є феноменом соціальної відповідальності. Тому освіту дорослих доцільно інтерпретувати та оцінювати з позицій справедливого суспільного устрою та демократичних свобод та цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумови, причини та історію становлення системи освіти дорослих ґрунтовно досліджено в роботах І. М. Фельцан, яка зазначає соціально-економічні фактори розвитку освіти дорослих. Т. Ю. Базаров називає причиною формування системи освіти дорослих стрімкий прогрес технологій та їх поширення як у виробництві, так і в повсякденному житті. Я. М. Нейматов обґрунтовує соціальний запит на “гнучкі системи освіти”, організації, що поєднують формалізовану освіту та самоосвіту. А. Шапіро, П. Кнехт актуалізують питання напіврозпаду знання, або необхідності оновлення компетенцій. Цю думку обстоюють, зокрема, Г. А. Ключарев та Ю. В. Латов (2016), які на основі змістовної емпірико-доказової бази доводять думку про наявність значної невідповідності між потребами ринку праці та обсягами, змістом та якістю підготовки молодих фахівців, випускників закладів освіти: “Самі молоді працівники відчують свою нестачу знань і охоче користуються можливістю “зробити так, щоб справи працювали” за рахунок роботодавця. Більше 70 відсотків респондентів визнають, що після того, як заробітки зросли, вони просунулися по кар’єрних сходах, а їх відносини з персоналом покращилися. Однак кожен п’ятий використовував курс “просто розслабитися”, “знайти нових друзів” або “налагодити корисні контакти”, а кожен десятий – отримати необхідний документ (диплом)” [15, с. 242]. З огляду на цю ситуацію, роботодавець змушений інвестувати в освіту своїх працівників з метою збільшення продуктивності праці та конкурентоздатності компанії на ринку. В такому ключі стає очевидним, що сучасна держава втрачає монополію на освіту.

Отже, необхідність організації освіти дорослих на теперішній момент є беззаперечною. І виключно економічними, виробничими чинниками ця необхідність не вичерпується. Згідно підсумкового комюніке VI Міжнародної конференції з освіти дорослих (м. Белена, Бразилія, 2009 р.), “...освіта і підготовка дорослих – головні інструменти у вирішенні глобальних проблем XXI століття: збереження миру, розширення демократії, дотримання прав людини, повага різноманітності, врегулювання конфліктів, стійкий розвиток економіки, удосконалення людських ресурсів та захист довкілля” [9].

Дійсно, роль освіти дорослих у стійкому економічному розвитку суспільства є очевидною, але не єдиною. В сучасному світі освіта набуває ознак необхідного ресурсу для повноцінного життя, змістовного та гідного. Перед низкою кризових явищ, спричинених глобалізацією, міграцією, пандемією, релігійними, культурними, етнічними розбіжностями освіта дорослих є втіленням просвітницької ідеї розбудови справедливого, збалансованого та забезпеченого суспільства.

Але існує також альтернативне бачення соціальної місії системи освіти дорослих. Наприклад, Шібао Гуо (2010) вважає сучасні процеси розвитку освіти етнокультурними, особливо на тлі глобалізації та транснаціональної міграції. Автор переконаний, що неперервна освіта фактично не виконує функції адаптації та інтеграції в полікультурному середовищі: “Очевидно, що навчання протягом життя не може інтегрувати культурні відмінності і різноманіття в освітнє середовище. Замість того, щоб полегшити адаптацію іммігрантів, воно стає серйозною перешкодою та охоронцем, і як наслідок, засобом соціального контролю і підпорядкування. За допомогою процесів переселення і перепідготовки

навчання протягом життя слугує засобом колонізації іммігрантів у домінуючі норми та цінності суспільства, яке їх приймає” [14, с.162]. Тому, саме освіта стає дієвим інструментом трансляції домінантних норм і цінностей суспільства, що приймає мігрантів. Автор натомість пропонує розбудову інклюзивного освітнього середовища, яке формуватиме ідеали та принципи соціальної справедливості “плюралістичного громадянства”. Такий підхід до освіти дорослих має метою переконати в необхідності полікультурної різноманітності як бажаної та позитивної переваги соціального поступу, гармонією свободи, мобільності, прийняття та приналежності.

Втілення просвітницької ідеї про “освіту всіх” відрізняється множиною конкретних реалізацій. Так, Р. Мюллер, С. Ремдіх, К Кехлер, Л Марр, С Репо та К Юджнен (2015) зауважують, що організація навчання протягом життя стало політичною метою ЄС з кінця 90-х років. На прикладі Данії, Фінляндії, Німеччини та Англії автори доводять, що системи освіти дорослих в цих країнах перебувають на різних стадіях розвитку, що ускладнює інтернаціоналізацію освіти в європейському просторі. Аналізуючи систему освіти дорослих в Німеччині, автори зазначають таку її специфіку: “В Німеччині неперервна університетська освіта закріплена в більшості актів про вищу освіту кожного штату, але фінансується переважно за рахунок приватного, а не державного фінансування, в залежності від федеральної землі. Більшість експертів підкреслюють відсутність відповідних моделей фінансування і схем фінансової підтримки для дорослих студентів, що вступають у ЗВО, і що в ідеалі академічна освіта має бути безкоштовною. Крім того, традиційні університети Німеччини тільки нещодавно почали взаємодіяти із роботодавцями. Існують курси навчання, які проводяться у співробітництві з роботодавцями, але переважно в професійних коледжах та університетах прикладних наук. Це подвійна система академічного навчання і професійної освіти, яка або призводить до отримання академічного ступеню і практичного досвіду за допомогою тривалого навчання на робочому місці, або отримання академічного ступеню та професійної підготовки” [16, с. 541]. Німецька система освіти дорослих має більш ніж вікову історію становлення та етнічно зумовлену специфіку організації. Так наприклад, П. Протч та Х. Сольга (2015) аналізують систему освіти Німеччини, зазначаючи її складну організацію та стратифікацію: “Німецька система освіти дорослих складається з трьох секторів: добре відома подвійна система навчання на базі фірм у поєднанні зі шкільною освітою (учнівство); повністю кваліфіковані програми ЗВО на базі шкіл (головним чином для професійних професій середнього рівня в таких галузях, як охорона здоров’я, соціальна робота та засоби масової інформації, включаючи медсестер, вчителів дитячих садків та фельдшерів) та сектор установ з попередньої професійної підготовки, що називаються “перехідною системою” [17, с. 2]. Загальним висновком авторів дослідження є вказівка про значний вплив соціального походження на доступність освіти та можливості здобуття кваліфікації: “Більше того, гнучкість, необхідна для задоволення попиту випускників шкіл на навчання, головним чином досягається зарахуванням до попередніх професійних установ, які функціонують як “петлі очікування” або “кінцеві місця призначення”, залежно від попередніх навчальних

досягнень молоді. Таким чином, одним з головних недоліків системи освіти дорослих є те, що - як і освіта на вищому рівні – вона виключає молодь з низькими досягненнями, яка має все менше і менше можливостей для вступу до повноцінного ЗВО. Це виключення починається на початку життєвого шляху і є більш вираженим і помітним у Німеччині, ніж у багатьох інших країнах” [17, с. 20]. Отже, система освіти в Німеччині і складна, і неоднозначна. Тим більш показовим є зв'язок взаємної детермінації між освітою та суспільним життям в цілому.

Постановка завдання. З'ясувати зміст і специфіку системи освіти дорослих в Німеччині з позицій її соціально-політичного впливу та способу ствердження демократичного устрою в глобалізованому та полікультурному, поліетнічному соціумі.

Виклад основного матеріалу. Освітня політика Німеччини характеризується наступними вельми показовими факторами: з одного боку, її зміст та конкретика реалізації зумовлена федеральною специфікою, культурною автономією та соціально-економічними запитами. Разом з тим, розробка і впровадження освітньої політики орієнтовані не тільки на спільні національні та державні інтереси, але відбувається в контексті міжнародних відносин та глобальних трансформацій сучасного світу. Іншими словами, система освіти Німеччини прагне до збалансування, гармонізації конкретного та загального, місцевого та універсального. Як наслідок впровадження такої установки, система освіти Німеччини має неоднорідну структуру, є розгалуженою та різноманітною, як в питаннях змісту освіти, так і відносно її менеджменту.

Система освіти Німеччини включає в себе такі освітні сектори: Дошкільна освіта (Elementarbereich), початкова освіта (Primarbereich), неповна середня освіта (Sekundarbereich I), старша середня освіта (Sekundarbereich II), вища освіта (Tertiärbereich), четвертична освіта (Quartärbereich) [11]. Саме четвертична освіта є мережею, в якій організована освіта дорослих. Показово, що її функціонування забезпечується не стільки державними джерелами фінансування, скільки приватними компаніями, які зацікавлені у високо кваліфікованих працівниках та розвитку власного бізнесу, підвищенні його конкурентноздатності та ефективності. Постійна конференція міністрів освіти (Kulturministerkonferenz) наводить наступне визначення четвертичної, або неперервної освіти: “...продовження або поновлення організованого навчання після завершення різного початкового періоду навчання, і, як правило, після працевлаштування, або родинної роботи” [12]. Цей сектор включає в себе і самоосвіту, і не тільки професійного спрямування, але й політичного, культурного, наукового спрямування.

Неперервна освіта є необхідним елементом сучасного життя як в соціальному, так і в особистісному вимірі. Стрімкий розвиток технологій виступає основою для розуміння неперервної освіти як необхідного адаптаційного механізму людини до соціуму, а соціуму до економічних та політичних викликів сучасності. “Отже, lifelong learning орієнтується на постійне, систематичне, послідовне вдосконалення і багатогранний, цілісний, повноцінний розвиток людини як особистості протягом усього життя, підвищення можливостей професійної і соціокультурної адаптації її у світі, що швидко змінюється” [4, с. 28].

Система освіти дорослих в Німеччині передбачає поділ на такі області: освіта протягом життя (Lebenslanges Lernen), Професійне навчання (Berufliche Weiterbildung) та перенавчання (Umschulungen).

Відповідно до низки міжнародних досліджень [13], постійно зменшується список професій, ефективність яких забезпечується однократним навчанням. Освіта протягом життя, і як концепт, і як дієва мережа установ освіти, містить розуміння освіти як перманентного процесу для сучасного фахівця. Тому освітня політика Німеччини містить наступні принципи та задачі, вмотивовані перспективою соціальної динаміки:

- формування ефективної мотивації для освіти дорослих, популяризація та маркетинг освітніх послуг, особливо на локальному федеральному рівні;
- формалізованість освіти протягом життя, а саме присвоєння кваліфікації та сертифікація освіти;
- заохочення бізнес-структур до формату діяльності “організацій, що навчаються”, тобто поглиблення та розширення співпраці із стейкхолдерами освіти, роботодавцями;
- доступність освітніх послуг та пластичність освітніх траєкторій, орієнтація на наявність попиту та оптимізація цільової аудиторії;
- постійний супровід та консультування громадян відносно можливостей здобуття освіти та перспективного професійного розвитку.

Відповідні моніторингові служби Німеччини [18] констатують доволі низький попит на неперервну освіту, порівняно із іншими країнами ЄС. Тому Федеральне міністерство освіти та наукових досліджень ставить за мету збільшення участі громадян в усіх формах навчання з 72 % до 80% [18]. Іншими словами, статистичний показник у 72% викликає занепокоєння у освітян Німеччини.

Для вирішення цієї проблеми німецький уряд впроваджує наступний комплекс заходів:

- система фінансового стимулювання неперервної освіти у вигляді “бонусу неперервної освіти”;
- забезпечення прозорості надання освітніх послуг та оптимізації їхнього менеджменту;
- системний моніторинг якості освіти, як наприклад, за допомогою німецького інституту інформації Stiftung Warentest;
- координація регіональних освітніх центрів та посилення державної взаємодії різних установ освіти.

Показово, що усвідомлення цінності та необхідності освіти набуває ознак стійкої суспільної думки в цій країні ЄС в тому числі. Згідно статистичних даних [18], навіть найбідніші верстви населення країни, а саме домогосподарства із річним прибутком менше 20000 євро, планують скористатись послугами четвертичної освіти, а саме 10% з таких респондентів висловлюють чіткі наміри про участь в навчальних курсах та тренінгах.

Професійна освіта у Німеччині активно розвивається у тісній співпраці із сферою бізнесу та виробництва. Окрім очевидних соціальних преференцій такого способу організації, ця стратегія дозволяє компанії бути конкурентоздатною на ринку та уникати плинності кадрів. Для

країни, що перебуває в суттєвій імміграційній кризі, але із протилежних, аніж Україна позицій, забезпечення стійкого поступального розвитку є дійсно важливим завданням. Організаційно це питання вирішується створенням народних університетів, які пропонують широкий спектр освітніх курсів та тренінгових програм, здобуття професійних кваліфікацій, в тому числі в галузі мистецтва, вивчення мов та особистісного розвитку. Важливим елементом цієї роботи є видача офіційних сертифікатів, що засвідчують набуття визначених компетенцій. Вартість таких освітніх курсів варіюється від 20 до 200 євро, що з огляду на рівень життя в країні є цілком доступним для споживача.

Перенавчання дає можливості для “нового початку”. Фактична інформація, або набуті знання, мають властивість застарівати, втрачати актуальність та соціальний попит. Проте зміст компетенції фактажем знань не вичерпується. Тому ефективною моделлю реалізації принципів неперервної освіти є перепідготовка – можливість оволодіти іншою професією, схожою за функціоналом та призначенням. Спеціалісти називають [18] найпоширеніші причини необхідності перепідготовки: недостатній попит на професію, тривала перерва у професійній діяльності (внаслідок хвороби або догляду за дитиною тощо), невдоволеність попередньою професійною діяльністю, технічна переорієнтація виробництва. Отже, перепідготовка сприяє кореляції ринку праці, виробництва та бізнесу і особистісних життєвих історій.

Неперервна освіта в Німеччині не обмежується професійною підготовкою. Німецький уряд працює над пропозиціями з додаткової освіти. Окрім пластичності форм організації такого навчання, яке включає традиційний, дистанційний, самостійний та комбінований формати, додаткова освіта має метою розвиток особистості, її компетенцій, можливих видів діяльності та сприяють вирішенню низки соціальних проблем.

Найбільш популярними в контексті додаткової освіти є навчальні курси з проблем здоров'я та здорового способу життя; курси комп'ютерної грамоти; юридичні курси (прикладні аспекти страхування, нарахування пенсій та податків тощо); вивчення мов; творчі курси та курси народних ремесел, психолого-педагогічні курси з виховання дітей; загальні курси з літератури, історії, мистецтва, релігії, поради по кольору та стилю, мистецтву фен-шуй та інше.

Отже, спектр освітніх послуг дійсно широкий. Основні причини та цілі народних університетів наступні: формування знань, формування переконань, формування волі, формування людини. Його мотивацією є повернення до раціоналізму в повсякденному житті та “турбота” про ірраціональне. Створення центрів освіти для дорослих є можливістю ствердження демократії. Така освіта формує таке усвідомлення політичного, соціального та культурного, яке здатне виступити основою справжнього відродження європейських цінностей.

Освіта в таких центрах передбачає доступність для всіх шарів та пластів соціуму. Відповідно, зміст освітніх послуг сформований запитами та потребами актуального стану суспільства, ринку праці та економічного розвитку. На теперішній час в Німеччині ефективно функціонують приблизно 900 центрів освіти для дорослих, дев'ять мільйонів курсів на рік – показовий результат історії розвитку протягом століття.

Робота центрів освіти для дорослих ґрунтується на переконанні, що освіта створює можливості для кожної людини до покращення якості свого життя та життєвих перспектив. В більш глобальній перспективі така активність також є важливою, оскільки зміна якості життя окремих громадян призводить до підвищення якості життя соціуму.

Політична освіта має метою формування чіткого уявлення про прямий вплив політичних рішень на конкретну життєву ситуацію. Така обізнаність суттєво підвищує мотивацію до участі громадян в політичному житті на всіх рівнях: від національного, до регіонального та місцевого. Це надзвичайно важливо, адже в будь-якому місті, районі, селі та громаді ухвалюють важливі політичні рішення: питання інфраструктури, забудови, транспортних сполучень, заходів культури та виховання дітей.

Центри освіти дорослих є осередками демократії, насамперед, тому, що спонукають до спілкування абсолютно різних людей, що “випадково” зустрілися та мають комунікувати в певному форматі. Важливо зрозуміти, що демократія не є владою більшості, або конкуренцією влади та опозиції, справжня демократія – це мистецтво співіснування. Це така ситуація, коли люди з різними поглядами, походженням та переконаннями збираються разом і розуміють проблеми, інтереси, прагнення та цінності одне одного.

Політична освіта в таких центрах має метою не переконання, або навчання “правильним” поглядам та вподобанням, але надають необхідну інформаційну та фактологічну базу для власних висновків та суджень, а також формують уявлення про прийнятні в певній спільноті способи реалізації своїх прагнень. Важливим напрямком взаємодії центрів освіти для дорослих із громадянським суспільством є розвиток волонтерського руху, його управлінсько-організаційний супровід та заохочення.

Сучасний глобалізований світ потребує такої демократичної освіти, яка не обмежується національними кордонами та національною ідеєю. За для спільного бажаного майбутнього існує необхідність більш широкого, панорамного та перспективного погляду на європейські цінності та інтегративний зміст європейської культури. Центри освіти для дорослих співпрацюють з традиційними університетами, неурядовими організаціями, місцевими асоціаціями з метою об’єднання суспільства, згуртування спільноти для більш справедливого та стабільного соціального життя. Такі центри виконують функції інтеграції та трансляції цінностей культури, універсальних цінностей людства, навчають людей бути ефективними в єдності різноманіття: об’єднання людей різних талантів, компетенцій та навичок в дієвий організм соціального устрою. Адже галопуючий ріст НТР унеможлиблює універсальність традиційної освіти, тому диференціація неминуча. І тут гостро постають проблеми взаємодії та співробітництва, соціальної згуртованості та довіри, спільних цінностей та мети. Усвідомимо, що “суспільство знань” – це не спільнота геніїв, це, насамперед, комунікативна спільнота, всередині якої налагоджений обмін знанням, з необхідністю компетентним та достовірним. Оскільки розвиток цифрових медіа та соціальних мереж технічно суттєво розширює такі можливості, але анонімність такої колаборації значно знижує її дієвість. Тому логічно, що центри освіти для дорослих покликані не тільки формувати компетенції в сенсі традиційних університетів, але формувати дискурсивний процес когнітивної взаємодії,

навчання одне в одного, обміну думками та пошук порозуміння.

Освітні центри для дорослих стверджують, по суті, ідеали європейського Просвітництва: ідеологічна нейтральність, розвиток індивідуальної компетентності, персональна та соціальна зрілість, суспільний запит як фактор розвитку та добробуту.

Політична освіта на сучасному етапі історії є вимогою самозбереження суспільства і його громадян. Відомо, що ліберальна демократія без належного рівня освіти просто руйнується. Політична освіта ґрунтується на беззаперечному ідеалі ціннісної свободи особистості.

Фінансування та організація роботи центрів освіти для дорослих містить відмінності в Німеччині в залежності від регіону, або землі (культурний суверенітет *Kulturhoheit*).

Користуватися освітніми послугами таких центрів мають можливість не тільки окремі громадяни, але й організації та колективи. Від таких програм зиск отримують як працівники (нові знання та компетенції, вища заробітна платня, зміна соціального статусу, самореалізація тощо), так і організація (інвестиції в освіту лояльних до організації та відповідальних працівників набагато вигідніше, аніж звільнення та пошук нових співробітників).

Сучасна ситуація глобалізації вирізняється досить гострою проблемою міграції населення. Тому обізнаність в галузі міжкультурної взаємодії потрапляє в перелік побутових та щоденних практик. Вміння спілкуватися та взаємодіяти із людьми різних культур, нейтралізувати та розв'язувати проблемні та кризові ситуації стає затребуваною соціумом якістю.

Система освіти дорослих в Німеччині пропонує міжкультурні тренінги, які особливо затребувані в економічній сфері, які спеціально адаптовані до конкретного запиту або цільової культури в якій налагоджуються ділові відносини. Обізнаність та врахування культурних особливостей сприяють порозумінню між партнерами по спільній справі, між виробником та споживачем продукції. З огляду на значний попит на туристичні послуги як в Німеччині, так і по всьому світу, такі освітні програми користуються значним попитом серед населення. Крім того, міжкультурні зустрічі в громадах є важливою частиною загальної стратегії адаптації нових громадян та їхньої інтеграції в спільноту. Для місцевого населення ці зустрічі не менш важливі, оскільки зменшують ступінь тривожності та занепокоєння, спричинених масовою міграцією.

Центри освіти дорослих мають можливість надавати освітні послуги неформального характеру: ярмарки, автоматизовані програми самонавчання, комп'ютерні ігри, заохочення хобі та розваг, участь у клубах, робота театрів, музеїв, парків та заповідників. Така освіта видається несистемною та вплив її випадковим. Проте таке повсякденне, гейміфіковане та недовгочасне навчання особливо важливе та ефективне для особистісного зростання та розвитку.

За статистичними даними [18], неформальна освіта становить близько 70% від загального числа освітніх послуг в навчанні дорослих. Така популярність неформальної освіти пояснюється відсутністю чіткого відмежування освітнього процесу від щоденних практик людей. Неформальне навчання реалізується у вигляді хобі, волонтерської діяльності, відвідувань бібліотек, наукових та культурних центрів, музеїв

тощо. Тобто, таке навчання має свого роду розважальний характер, його цінність полягає не тільки у результаті, а насамперед, у процесі учбової діяльності. Відповідно, сертифікація такої освіти не передбачена. Але доцільність неформальної освіти в іншому: розвиток волонтерського руху та згуртованості громад, становлення громадянського суспільства та демократизація суспільного устрою, забезпечення якісного дозвілля для всіх вікових категорій громадян тощо.

Висновки. Освіта в сучасному суспільстві розуміється не тільки як підготовка до певного формату діяльності та виробництва, але швидше як необхідна та універсальна складова щоденних практик людини по всьому світі. В розвинених країнах така тенденція спирається на системну освітню політику держави, як наприклад в Німеччині. Освіта є важливим компонентом державної стратегії згуртування спільноти та інтеріоризації суспільних ідеалів та цінностей. Через розгалужену систему освіти дорослих реалізується принцип гармонізації соціального та індивідуального, свободи та обов'язку, прийняття Іншого та приналежності до громади. Зміст освіти дорослих в загальному підсумку становить формування знань, переконань, волі, тобто людини в цілому. Світ, що стрімко змінюється, продукує потребу у зваженій рефлексії трансформаційних процесів дійсності, додатковій адаптації до ситуації та координації множини індивідуальних прагнень. Мережа центрів освіти дорослих фактично моделює таку ситуацію, в якій людина має проаналізувати власні життєві здобутки та перспективи, взаємодіяти з різними людьми, організаціями та інституціями для вирішення своїх нагальних проблем.

Демократія здійснюється через комунікацію і спілкування. Освіта дорослих вмотивовує до цього якнайкраще, як формальна, так і неформальна.

Список використаних джерел:

1. Давидов, ПГ., 2010. 'Безперервна освіта – вимога часу чи нова філософія освітньої діяльності', *Вісник ДонНУЕТ*, № 2 (46), С. 170-176.
2. Дворецька, ГВ., 2005. 'Соціологія праці : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.', К. : КНЕУ, 203 с.
3. Добридень, АВ., 2008. 'Навчання впродовж життя в контексті болонського процесу', *Вища освіта України, Дод. 3, т. 1 (8): темат. вип. «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*, С. 90-97.
4. Кивлюк, ОП., 2017. 'Неформальна освіта в концепції lifelong learning', *Освітній дискурс : збірник наукових праць, Випуск 1*, Київ : «Видавництво «Гілея», С. 22-34.
5. Кудрявцева, СП., Колос, ВВ., 2005. 'Міжнародна інформація : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів', К. : Видавничий Дім «Слово», 400 с.
6. Лютюк, ЮГ., 2011. 'Неперервна освіта для позитивного вдосконалення людини у світлі ідей сталого розвитку', *Нова педагогічна думка, № 1*, С. 14-17.
7. Міністерство закордонних справ України, 2019. 'Участь України у діяльності ЮНЕСКО'. Доступно : <<http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/639>> [Дата звернення 4 Червня 2020].
8. Овчаренко, СГ., 2012. 'Неформальна освіта – необхідний елемент сучасної освітньої системи'. Доступно : <<http://www.dialog.lviv.ua/files/champions-final-conference.pdf>> [Дата звернення 12 Червня 2020].

9. Постійне представництво України при ЮНЕСКО, 2018. 'Співробітництво України та ЮНЕСКО'. Доступно : <<http://unesco.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>> [Дата звернення 17 Червня 2020].
10. Фельцан, ІМ., 2017. 'Історія становлення теорії освіти дорослих у Європі', *Науковий вісник ужгородського університету, Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, Випуск 1(40), С. 299-301.
11. BildungsXperten, 2020. *Weiterbildung und Lebenslanges Lernen – Was ist der Quartärbereich?* [online] Available at : <https://www.bildungsexperten.net/wissen/was-ist-der-quartaerbereich/> [Accessed 15 June 2020].
12. BildungsXperten, 2020. *Wie funktioniert das deutsche Bildungssystem?* [online] Available at : <https://www.bildungsexperten.net/wissen/wie-funktioniert-das-deutsche-bildungssystem/> [Accessed 6 June 2020].
13. Deloitte, 2020. *Global Human Capital Trends*. [online] Available at : <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/focus/human-capital-trends.html> [Accessed 12 June 2020].
14. Guo, Sh., 2010. 'Toward recognitive justice : emerging trends and challenges in transnational migration and lifelong learning', *International Journal of Lifelong Education*, 29:2, P. 149-167. (DOI : DOI : 10.1080/02601371003616533).
15. Kliucharev, GA., Latov, IuV., 2016. 'Continuing Education', *Sociological Research*, 55:4, P. 225-244. (DOI : DOI : 10.1080/10610154.2016.1264192).
16. Müller, R., Remdisch, S., Katharina, K., Marr, L., Repo, S., Yndigegn, C., 2015. 'Easing access for lifelong learners: a comparison of European models for university lifelong learning', *International Journal of Lifelong Education*, 34:5, P. 530-550. (DOI : DOI : 10.1080/02601370.2015.1030350).
17. Protsch, P., Solga, H., 2015. 'The social stratification of the German VET system', *Journal of Education and Work*, P. 637-661. (DOI : DOI : 10.1080/13639080.2015.1024643).
18. Statista Logo, 2019. *Teilnahme an der Erwachsenenbildung in Deutschland 2017 nach Nettohaushaltseinkommen*. [online] Available at : <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/710932/umfrage/teilnahme-an-der-erwachsenenbildung-in-deutschland-nach-nettohaushaltseinkommen/> [Accessed 13 June 2020].

References:

1. Davydov, PH., 2010. 'Bezperervna osvita – vymoha chasu chy nova filosofiya osvitn'oyi diyal'nosti (Continuing Education - a Requirement of Time or a New Philosophy of Educational Activity)', *Visnyk DonNUET*, № 2 (46), S. 170-176.
2. Dvoret's'ka, HV., 2005. 'Sotsiologhiya pratsi : Navch.-metod. posib. dlya samost. vyvch. dysts. (Sociology of Labor : A Manual for Independent Study of the Discipline)', K. : KNEU, 203 s.
3. Dobryden', AV., 2008. 'Navchannya vprodovzh zhyttya v konteksti bolons'koho protsesu (Lifelong Learning in the Context of the Bologna Process)', *Vyshcha osvita Ukrayiny, Dod. 3, t. 1 (8): temat. vyp. «Vyshcha osvita Ukrayiny v konteksti intehratsiyi do yevropeys'koho osvitn'oho prostoru»*, S. 90-97.
4. Kyvlyuk, OP., 2017. 'Neformal'na osvita v kontseptsiyi lifelong learning (Non-formal Education in the Concept of Lifelong Learning)', *Osvitniy dyskurs : zbirnyk naukovykh prats'*, Vypusk 1, Kyiv : «Vydavnytstvo «Hileya»», S. 22-34.
5. Kudryavtseva, SP., Kolos, VV., 2005. 'Mizhnarodna informatsiya : Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv (International Information : A Manual for Students of Higher Educational Institutions)', K. : Vydavnychyy Dim «Slovo», 400 s.
6. Lotyuk, YUH., 2011. 'Neperervna osvita dlya pozhyttyevoho vdoskonalennya lyudyny u svitli idey staloho rozvytku (Continuing Education for Lifelong

- Improvement of a Person in the Light of Ideas of Sustainable Development)', *Nova pedahohichna dumka*, № 1, S. 14-17.
7. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy, 2019. *Uchast' Ukrainy u diyal'nosti YUNESKO (Ukraine's Participation in UNESCO)*. Dostupno : <<http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/639>> [Data zvernennya 4 Chervnya 2020].
 8. Ovcharenko, S.H., 2012. 'Neformal'na osvita – neobkhidnyy element suchasnoyi osvitn'oyi systemy (Non-formal Education Is a Necessary Element of the Modern Educational System)'. Dostupno : <<http://www.dialog.lviv.ua/files/champions-final-conference.pdf>> [Data zvernennya 12 Chervnya 2020].
 9. Postiynne predstavnytstvo Ukrainy pry YUNESKO, 2018. *Spivrobitnytstvo Ukrainy ta YUNESKO (Cooperation between Ukraine and UNESCO)*. Dostupno : <<http://unesco.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>> [Data zvernennya 17 Chervnya 2020].
 10. Fel'tsan, IM., 2017. 'Istoriya stanovlennya teoriiy osvity doroslykh u Yevropi (History of the Formation of the Theory of Adult Education in Europe)', *Naukovyy visnyk uzhhorods'koho universytetu, Seriya: «Pedahohika. Sotsial'na robota»*, Vypusk 1(40), S. 299-301.
 11. BildungsXperten, 2020. *Continuing Education and Lifelong Learning - What is the Quaternary Area?* [online] Available at : <https://www.bildungxperten.net/wissen/was-ist-der-quartaerbereich/> [Accessed 15 June 2020].
 12. BildungsXperten, 2020. *How does work the German education system?* [online] Available at : <https://www.bildungxperten.net/wissen/wie-funktioniert-das-deutsche-bildungssystem/> [Accessed 6 June 2020].
 13. Deloitte, 2020. *Global Human Capital Trends*. [online] Available at : <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/focus/human-capital-trends.html> [Accessed 12 June 2020].
 14. Guo, Sh., 2010. 'Toward recognitive justice : emerging trends and challenges in transnational migration and lifelong learning', *International Journal of Lifelong Education*, 29:2, P. 149-167. (DOI : DOI : 10.1080/02601371003616533).
 15. Kliucharev, GA., Latov, IuV., 2016. 'Continuing Education', *Sociological Research*, 55:4, P. 225-244. (DOI : DOI : 10.1080/10610154.2016.1264192).
 16. Müller, R., Remdisch, S., Katharina, K., Marr, L., Repo, S., Yndigegn, C., 2015. 'Easing access for lifelong learners: a comparison of European models for university lifelong learning', *International Journal of Lifelong Education*, 34:5, P. 530-550. (DOI : DOI : 10.1080/02601370.2015.1030350).
 17. Protsch, P., Solga, H., 2015. 'The social stratification of the German VET system', *Journal of Education and Work*, P. 637-661. (DOI : DOI : 10.1080/13639080.2015.1024643).
 18. Statista Logo, 2019. *Participation in adult education in Germany 2017 based on net household income*. [online] Available at : <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/710932/umfrage/teilnahme-an-der-erwachsenenbildung-in-deutschland-nach-nettohaushaltseinkommen/> [Accessed 13 June 2020].